

Coordenades històriques

Primera descripció d'Eivissa per Diodor Sícul, que té com a font Timeu (340-250 a.C. apro.), de SCHULTEN: «Fontes Hispaniae Antiquae» II. (Barcelona 1925).

«Diod., V, 16. Habiendo dicho ya lo suficiente sobre Cerdeña, pasaremos a hablar de las islas situadas inmediatamente. Después de la isla mencionada está la llamada Pitiüsa, que lleva esta denominación, a causa de la multitud de pinos que en ella crecen. Está en medio del mar y dista de las columnas de de Hércules tres días y otras tantas noches de navegación; un día y una noche bastan para llegar a Libia y sólo un día de viaje la separa de Iberia. En extensión es igual a Corfú y es de mediana fertilidad; tiene poca tierra de viñedos y olivos injertados en los acebuches. Y las lanas que en ella se producen son reputadas, bellísimas por su suavidad. La entrecortan campos risueños y colinas y tiene una ciudad que se llama Ebusos y es colonia de los cartagineses. Tiene también puertos dignos de mención y grandes murallas y un número considerable de casas admirablemente construidas. La habitan bárbaros de todas clases, principalmente fenicios. La colonización de esta isla tuvo lugar después de ciento sesenta años de la fundación de Cartago.»

Noms històrics

Els grecs coneixien les illes d'Eivissa i de Formentera sota el nom de Pytioussa i Ophioussa.

Els seus pobladors púnics van donar a Eivissa el nom d'Ibosim, Aibusim o Ebusim, que significa illa de Bes —deu egipci d'adopció púnica—, i que a les monedes s'abreujava amb les lletres IBSM.

Adaptacions d'Ibosim:

Ibèrica: Ebeso

Grega: Ebysos

Llatina: Ebusus

Arab: Yebisah

Catalana: Eivissa

Castellana: Ibiza

Prehistòria

Fora del Dolmen de Ca Na Costa a Formentera (2on. mil·lenni a.C.), els escassos indicis que hi ha d'aquest període són imprecisos.

Època Púnica

654 a.C.

Colonització cartaginesa i fundació d'Eivissa.

509-348 a.C.

Domini comercial i militar cartaginès de l'àrea occidental de la Mediterrànea, definit pels tractats de Cartago amb Gadir, Ebysos, Sardenya i Sicília.

El control púnic damunt d'aquesta àrea obligga els grecs a establir llurs colònies a les costes del nord de la Ibèria Mediterrània.

D'aquesta manera, Eivissa adquireix una importància estratègica y comercial. És una prova d'aquesta darrera el gran nombre d'emissions de moneda pròpia.

S'inicia l'explotació de les salines, la indústria pesquera, minera, agrícola i ceràmica.

Època Neopúnica

146 a.C.

Caiguda de Cartago.

Eivissa pacta amb Roma després de la caiguda de Cartago, tot obtenint el màxim d'autonomia possible dins les institucions romanes.

Emissió de moneda eivissenca. A l'anvers hi ha els

caps de Tiberi, Calígula o Claudi; al revers la figura del déu Bes.

Continua la feina a les salines i a les mines, i es mantenen la indústria i el comerç.

Període Romà

70 a.C.

Vespasià atorga el dret romà a tots els pobles Hispànics, i Eivissa, tot perdent la seva autonomia, canvia la seva situació confederada per la de municipi. segle IV

Les Pitiüses passen a formar part de la província Baleàrica que creà Teodosi a partir de les illes Balears: (en grec: Gimnèsies) Mallorca i Menorca.

Fou una època pacífica.

Segles del V al XI

425

El vàndal Gunderic devasta les Balears.

El centre de dependència de les Pitiüses torna a ésser a Cartago.

484

El vàndal arrià Humèric convoca a Cartago els bisbes catòlics i, d'entre els qui defenen la fe catòlica, hi consta el bisbe d'Eivissa, Opilió.

535

Belisari conquereix les illes per a l'imperi de Bizanci.

693

L'Islam s'apodera de Cartago. S'inicien les invasions àrabs.

682-712

Teodoric redueix l'esquadra bizantina. Probablement, a partir d'aquest moment, les illes passen a l'Espanya visigòtica.

707

Abdallah, primogènit de Muza, conquereix Mallorca.

S'inicia un període de més de cinc segles d'assalts i de dominacions oposades.

798

Probable expedició de socors de Carlemany.

Contra les incursions àrabs se succeeixen en el domini les illes el Califat de Còrdova, els emirs de Dénia, els almoràvits, la dinastia independent dels Aben-Ganyas i Almohades.

A mitjans del segle IX, 300 vaixells de l'emir de Còrdova s'apoderen de les illes.

859

Invasió i devastació de les illes per part dels normands.

901-902

Annexió definitiva de les Pitiüses a l'Islam.

1087

S'inicia un període d'independència.

Segle XII

1108

Profitosa visita del Príncep Sigur de Noruega a Formentera.

1114

L'armada pisano-aragonesa, menada pel Comte de Barcelona Ramon Berenguer III, amb un estol de 500 vaixells —dels quals 300 són pisans—, surten de Salou el dia de Sant Joan i desembarquen a Eivissa del 21 de juliol al 10 d'agost. Es prenen successivament els tres recintes de la muralla àrab, destruint la ciutat i enderrocant-ne les fortaleses.

Encara hi ha un període de domini àrab.

Segle XIII

1235

Conquesta catalana.

Per donació en feu d'En Jaume I el 8 d'agost, dia de

Sant Ciriac, la vila i el camp d'Eivissa són conquerits per les tropes de Guillem de Montgrí, de Nunó Sanç i de Pere, infant de Portugal. Els cinc termes àrabs: Alhauet, Xarc, Benizamid, Algarb i Portmany es redistribueixen prenent els noms de quartó del Pla de Vila, Santa Eulàlia o del Rei, Balansat, Portmany i ses Salines. El primer es divideix en quatre parts, que s'afegeixen a les altres, per tal de formar els quatre feus que es sortejaran entre els conqueridors. Corresponen a Montgrí, pel fet d'haver aportat el doble de forces a la conquesta, dos quartons: Benizamid i Algarb. Xarc correspon a l'infant de Portugal, i Portmany al Comte de Rosselló (Nunó Sanç).

L'illa de Formentera també es reparteix en quatre quartons: Es Cap, Portossaler, Es Carnatge i La Mola. El 15 de setembre de 1235, un mes i set dies després de fer-se pública la conquesta, s'estén en instrucció a Mallorca la dotació de l'església parroquial de Santa Maria d'Eivissa.

1242

A la mort del Comte de Rosselló, els seus marmessors veneren el quartó del comte al rei, el que el va vendre a Montgrí i aquests senyoratges van quedar units a l'arquebisbat de Tarragona. El quartó de l'infant de Portugal va passar, per venda o canvi, a la corona i, per aquesta causa, hom el coneix com a quartó del Rei.

1261

Es reconeix que els habitants d'Eivissa tinguin dret a la participació dels beneficis de l'explotació de les salines. CLB — 19-9-9 Venus (18-X-80).

1267

Ampliació de la gràcia precedent al total aprofitament de la sal per part dels eivissencs, reservant-se els senyors el domini i la jurisdicció damunt els estanys.

1286

Annexió d'Eivissa i de Formentera al regne de Mallorca.

1299

Carta de Franquícies com a base de dret local. Per concessió de Jaume II, funcionament regular d'un òrgan de govern municipal únic per a totes dues illes: la Universitat d'Eivissa.

Segle XIV

A començament de segle es construeixen les quatre primitives esglésies o capelles dels quartons Sant Jordi, Sant Antoni, Santa Eulàlia i Sant Miquel).

A causa de les epidèmies i de períodes de fam, la població d'Eivissa queda reduïda a uns 3000 habitants, i queda despoblada, a finals de segle, l'illa de Formentera.

1335

Dos missatgers dels prohoms d'Eivissa obtenen de Jaume III de Mallorca el dret d'ésser defensats per un corsari establert a l'illa.

1343

Pere el Cerimoniós pren possessió del castell d'Eivissa.

1348

La pesta negra.

1359

Atac de Pere el Cruel que és rebutjat per Guillem de Llagostera; l'illa és arrasada i el rei Pere el Cerimoniós subvenciona la reparació de les muralles.

Segle XV

Segle d'escassetesa, carent d'esdeveniments polítics. A la segona meitat del segle es construeix la primitiva església de Nostra Senyora de Jesús, on s'estableixen, l'any 1498, els frares franciscans. D'aquesta època data el retaule de Roderic d'Osona que allí es conserva. S'obté del rei l'adopció del Règim «de sac i de sort», basat en l'atzar, per a l'elecció en els càrrecs de la Universitat, evitant, d'aquesta manera, les parcialitats i les discòrdies que provocava el sistema purament electiu.

Segle XVI

1518

Durant l'ofensiva de Carles I contra Alger, els soldats d'Hug de Montcada, que es troben a Eivissa per reparar els vaixells, saquegen l'illa per manca de pagament. La costa eivissenca és assolada freqüentment.

1554

El príncep Felip encarrega la construcció de les muralles a l'enginyer romà Joan Baptista Calvi.

1555

Encarreguen al mateix enginyer la fortificació de l'església de Santa Eulàlia i la torre del Carregador de la Sal avui, de la Sal Rossa).

1565

Construcció del baluard de Sant Joan.

1578

Ampliació del baluard de Sant Joan i construcció del de Santa Llúcia, a càrrec de Jacob Fratin.

1584

Col·locació del Portal de ses Taules.

1586

Establiment dels dominics a Nostra Senyora de Jesús.

1587

Autorització als dominics per construir el convent dins el recinte emmurallat.

1592

Benedicció de la primera pedra de l'actual església de Sant Domingo.

Segle XVII

Situació econòmica precària, greu problema de moneda i de fam entre la població pagesa.

1652

Moren 600 persones a causa de la pesta a Eivissa i al seu raval.

1662

L'arquebisbe de Tarragona converteix en vicaries les capelles dels quartons.

1686

Establiment de la Companyia de Jesús.

1697

Començament de la repoblació de Formentera.

Segle XVIII

1701

S'instaura a Espanya la casa de Borbó. Onofre Riambau, síndic extraordinari de la Universitat, ret homenatge al primer Borbó davant el virrei de Mallorca.

1706

Després de la capitulació del Principat de Catalunya, Aragó, el País Valencià i Mallorca, davant el titulat Carles II, Arxiduc d'Àustria, arriba a Eivissa una esquadra anglo-holandesa de 28 vaixells. La Universitat i l'illa d'Eivissa reten reconeixement a l'Arxiduc.

1708

S'estableix una escola gratuïta per llegir, escriure i comptar al Convent dels Dominics.

1715

Presa Barcelona, el setembre de l'any anterior, per les tropes franceses que ajudaven a Felip V, Eivissa presta jurament de fidelitat al monarca i les salines queden de propietat reial per dret de conquesta.

1725

Comença a plantar-se la pollancreda a la «Tarongeta» (actual plaça de Gaietà Soler).

1726

Es beneeix l'església de la fortalesa de Sant Francesc Xavier a Formentera. (El conjunt de defensa es completa amb les torres costaneres de l'illa i la de s'Espalmador.)

1728

S'acaba la reedificació del temple parroquial de Santa Maria.

1730 «any des tro»

Explosió del polvorí del baluard de Santa Llúcia a causa d'una guspira elèctrica. Va causar nombroses destrosses i la mort de quinze persones.

1732

Com a conseqüència de l'augment de la població rural,

es construeixen dues noves esglésies. Aquest any s'acaba la de Sant Josep i, poc després, la de Sant Joan.

1735
Reial cèdula per la qual es concedeix «por limosna y dotación anual dos mil y seiscientos pesos en especie de sal con obligación de armar en aviso contra infieles en tiempos oportunos y de dar cuenta en la distribución de tal cantidad en el Tribunal de la Intendencia».

1746
Dades d'un fullet municipal amb la ressenya de la proclamació de Ferran VI. El nombre de cases de la vila és de 200 i de 420 al raval.

1749
Es disposa la construcció de la torre de s'Espalmador.

1764
L'enginyer militar Josep García aixeca el plànol d'Eivissa per encàrrec de l'Ajuntament.

1767
Expulsió dels jesuïtes.

1782
Butlla de creació del bisbat d'Eivissa.
Eivissa rep el títol de ciutat.

1784
Arriba a Eivissa el primer bisbe de l'època moderna: Abad i Lasierra.
S'inicia la divisió d'Eivissa i Formentera en parròquies, que es completa en 1785.

1786
L'església de Sant Francesc Xavier, a Formentera, esdevé església parroquial. Es disposen dues parròquies més: una a la Mola (el Pilar) i una altra a les salines (Sant Ferran).

1789
El rei encarrega a Gaietà Soler l'execució del Pla de Reformes, que comprèn la creació de nous edificis públics, d'indústries i de centres d'ensenyament. Es comença una rampa còmoda per pujar al Portal de ses Taules.

Porten l'aigua a una font pública des de Sant Rafel. Es tracen plantes de nous pobles a totes les parròquies, tot començant-se a construir Santa Eulàlia des Riu amb la primera font pública i la plantació de la pollancreda.

Es col·loquen un centenar de mollons que assenyalen els límits desl'quartons.

Alhora, Gaietà Soler instaura el «Nou Sistema», el qual suposa una transformació política i econòmica. Durant aquest segle pren importància el raval de la Marina. Es construeix un mur baix anomenat s'Estacada (que tanca la Marina des del baluard de Sant Joan a la platja, amb una porta davant el carrer de sa Creu), i es prenen mesures per limitar el seu creixement per raons de defensa. S'intensifica el trànsit marítim i el cors, i, a finals de segle, Eivissa i Formentera passen a formar la província d'Eivissa.

Per una reial ordre s'institueix un poble formal a cadascuna de les parròquies de recent creació. Gaietà Soler demarca 18 pobles. Les intencions d'agrupació rural a l'entorn de les esglésies i ajuntaments foren un fracàs, a causa del caràcter independentista de la població rural.

1794
El bisbe Azara, president de la Junta del Pla de Reformes, obté de sa seva Ma jestat que la casa que havia estat de la Companyia de Jesús es destini a seminari o a casal d'estudis.

1795
Climent Llòcer és consagrat com a bisbe d'Eivissa. Aquest traslladaria el cor de la catedral, des del centre de l'església, a la part posterior de l'altar major.

1797
Gaietà Soler es trasllada a la cort. Redacta un «Inventario de nuevos establecimientos y mejoras» d'Eivissa.

La població és de 15.496 habitants.

1798
A la ciutat alta hi viuen 450 famílies i a la Marina 77.

1799

De les dades del «Censo de Riqueza Territorial e

Industrial de España»: Eivissa i Formentera formen la província d'Eivissa, una de les trenta-quatre en què es divideix el territori espanyol.

A finals de segle els corsaris eivissencs lluiten contra els anglesos i els francesos, a causa de les diverses aliances de França i Espanya a les batalles de Trafalgar i a la guerra del francès.
Triomf del corsari Antoni Riquer i Arabí sobre la canonera Felicity.

Segle XIX

1800

Les pensions dels corsaris i els impostos governamentals per fer front a la guerra, van fer que els primers anys de segle esdevinguessin una època de penúries a l'illa, amb *constants* revoltes dels pagesos.

1809
Els alcaldes dels pobles demanen a la Junta Central Suprema que s'abeleixi el Nou Sistema i la Junta de Govern, que ja des de llur creació havien tingut enemics.

1812
Designació del primer ajuntament constitucional per elecció.

1833
Es constitueix la província de Balears, ensems que la resta de províncies d'Espanya, i es creen els sis municipis de les illes, essent el més petit el de la ciutat d'Eivissa.

1834
S'estableix el servei de correu Palma-Eivissa.

1835
Es fa extensiva al Convent dels Dominics l'ordre d'exclaustració, i els béns del convent passen a l'Estat el qual els aliena a un preu baix. L'església passa a disposició de l'ordinari i l'edifici conventual s'habilita com a ajuntament, presó i d'altres serveis.

1846
S'obre la primera impremta, amb el primer periòdic, la revista «El Ebusitano».

1848
Es procedeix al primer eixample del raval de la Marina, el Poble Nou, des del baluard de Sant Jordi fins a l'actual carrer del Comte de Rosselló.

1849
Plantació dels plàtans de s'Alamera (Passeig Vara de Rey).

1851
El Concordat d'aquest any suprimeix la diòcesi d'Eivissa, agregant-la a la de Mallorca, però aquesta agregació no s'arriba a produir i la diòcesi passa a ésser regida per vicaries capitulars.

1860
Inauguració de les comunicacions telegràfiques amb València i Mallorca.

1863
Acord per posar il·luminació pública.

1869
Acabament de la carretera que va d'Eivissa a Sant Antoni, la primera de l'illa.

1871
L'Estat ven les salines a una companyia privada forastera.

1882
Aprovació d'un projecte de port modern a Eivissa, la construcció del qual va durar fins a començaments d'aquest segle.
Enderrocament del mur de la primera Estacada.
Substitució de l'antiga rampa trencada del Portal de ses Taules per una de més moderna, recta i perpendicular a la porta.

1885
Iniciació de les obres del port, que finalitzem el 1912, gestionades pel diputat Cipriano Garijó i projectades per Emili Pou, enginyer.

Es realitzen les obres de tancament dels freus que separen les illes Grossa, Plana i des Botafic.

1888
Funciona el primer telèfon a ses Salines.

1892

Al Pla General de Carreteres de l'Estat, s'hi inclou una de tercer ordre a l'illa de Formentera, des de l'embarcador de la Savina fins al far de Formentera. Apareix el «Diario de Ibiza».

1894

S'installa la màquina per fabricar gel.
S'aacba el quiosc del Passeig des Baladrè
s'*Alamera* —Passeig de Vara de Rey.
S'està construint el dic actual del port —el mur— amb pedres del Clot Vermell.

1898

Construcció del Teatre Pereyra.
Durant l'últim quart de segle, hi ha immigració a Amèrica del Sud i a Cuba.
La població augmenta lentament. El 1900 hi ha 25.814 habitants a les dues illes; a la d'Eivissa n'hi corresponen 23.556.

Segle XX

1903

Fundació de la Societat Arqueològica Ebusitana.

1904

Inauguració del monument a Vara de Rey per part d'Alfons XIII.

Primeres excavacions a la necròpolis púnica a càrrec de Joan Roman Calbet i d'Artur Pérez Cabrero.

1912

Eixampla del Passeig de Cara de Rey —«Sector de s'*Alamera*»—, a càrrec de Josep Alomar, arquitecte provincial.

1915

Eixample del «Cantó Nord de Vara de Rey». Projecte de Guillem Rainés.

1916

Inauguració del monument als corsaris eivissencs al port d'Eivissa.

1922

Instal·lació del telègraf entre Eivissa i Formentera.

1927

Restauració de la seu apostòlica d'Eivissa. El seu primer bisbe fou Salvi Huix.

1928

Construcció de l'actual drassana.

1929

Pla d'Eixampla de Santa Eulàlia. Alomar, arquitecte.

1930

Eixampla entre l'Avinguda d'Espanya i la Carretera de Sant Antoni. Josep Alomar, arquitecte.

1931

Declaració del Conjunt-Històric-Artístic de la Necròpolis púnica-romana del Puig des Molins.

1934

Eixampla de l'«Avinguda d'Espanya-Necròpolis-Figueretes». Josep Alomar, arquitecte.

1942

Pla d'Urbanització entre el far i la població de Sant Antoni. Josep Alomar, arquitecte.

Les muralles i la torre de la catedral són declarades Monument Històric-Artístic Nacional.

1949

Projecte del Gran Eixample Nord de la Ciutat d'Eivissa.

1952

Declaració de Conjunt Històric-Artístic del Puig de Missa de Santa Eulàlia des Riu.

1958

Obertura al trànsit comercial de l'Aeroport d'Eivissa.

Pla General de Sant Antoni de Portmany. Rafael Llabrés, arquitecte.

1964

La Capella de Santa Agnès és declarada Monument Històric-Artístic Nacional.

1965

Enderrocament de l'església de Sant Cristòfol —segle XVI—, del convent de les monges agustines a Dalt la Vila.

1969

La ciutat d'Eivissa, incloent-hi Dalt la Vila, la Marina i sa Penya, és declarada Conjunt Històric-Artístic.

1972

Després de 10 anys de tramitació, s'aprova el Pla Provincial de les Balears.

El Ministeri de l'Exèrcit cedeix el Castell i els terrenys del Boscatge a l'Ajuntament d'Eivissa.

1973

Aprovació del Pla General del Municipi d'Eivissa.

OBSERVACIONS

— Totes les obres d'aquesta guia són accessibles mitjançant automòbil.

— Per visitar les cases rurals recomanem de sol·licitar sempre permís previ a llurs ocupants. Fins i tot per veure'n els exteriors.

— Per visitar l'interior de les esglésies és millor d'anar-hi a les hores dels oficis religiosos, car moltes romanen tancades durant la resta del dia. Els dies dels sants patrons de les esglésies són dies de visita recomanables.

— Eivissa és molt lluminosa. La llum del capvespre és bona per veure arquitectura.

— El plànol general de les illes, en el qual s'assenyalen les obres, és reproduït a 1:150900, escala que coincideix amb la majoria dels plànols turístics que hi a la venda.

— Les postals i els llibres turístics són un bon complement d'aquesta guia.

— Tots els plànols de les esglésies i de les cases rurals són reproduïts a la mateixa escala.